

УДК 343.98

В. О. Гусєва

**СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ
РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ
ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

На підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства запропоновано слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу та визначено послідовність відповідних слідчих дій.

Ключові слова: *типові слідчі ситуації, початковий етап розслідування, посягання на життя працівника правоохоронного органу, слідчі дії, криміналістичні рекомендації.*

Постановка проблеми. Метою розслідування будь-якого злочину є встановлення істини в кримінальному провадженні. Досягнення цієї мети можливо лише тоді, коли слідчий своєчасно буде вибирати оптимальний шлях пізнання цього злочину на основі інформації, яку він буде мати у своєму розпорядженні на початковому етапі розслідування. З цього приводу на практиці слідчі нерідко стикаються з труднощами, це пов'язано як із недостатністю відповідного досвіду в багатьох працівників органів досудового розслідування, так і з недосконалістю сучасних науково-практичних криміналістичних рекомендацій. Тому успішне розкриття та розслідування злочинів, зокрема посягань на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК України) [1], які стосуються до категорії тяжких злочинів, значною мірою залежить від уміння особи, яка провадить розслідування, правильно оцінити й вирішити слідчу ситуацію, виходячи з наявної в неї в розпорядженні інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження слідчих ситуацій початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу є очевидною. Ученими в галузі криміналістики підготовлено солідну кількість праць щодо теоретичних основ слідчої ситуації. Зокрема, цими питаннями займалися В. П. Бахін [13, с. 118-123]; Р. С. Белкін [14, с. 67-69; 15, с. 91-92]; І. Ф. Герасимов [11, с. 6-11; 12, с. 13-18]; Л. Я. Драпкін [9, с. 29; 10, с. 10-25]; А. Н. Колесніченко [3; 5, с. 268-269]; В. О. Коновалова [8, с. 15-19]; В. К. Лисиченко [7, с. 5]; І. М. Лузгін [4, с. 25-30]; М. В. Салгевський [16, с. 145; 17 с. 59]; Н. А. Селіванов [18, с. 54-56]; А. Г. Філіпов [19, с. 67-72]; В. І. Шиканов [6, с. 157] та інші.

Проте на сьогодні залишаються не сформованими типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу, що, безсумнівно, є фактором, який заважає

ефективному веденню боротьби із зазначеними злочинами кримінально-процесуальними методами [2].

Формування цілей. Мета статті – на підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу.

Виклад основного матеріалу. Так, для початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу характерні такі типові слідчі ситуації:

1) посягання на життя працівника правоохоронного органу вчинено, злочинець затриманий на місці злочину, або безпосередньо після його вчинення;

2) посягання на життя працівника правоохоронного органу скоєно, злочинець зник з місця події, але при цьому є орієнтовна інформація про особу, яка вчинила злочин, що дозволяє тільки підозрювати особу у вчиненні посягання;

3) посягання на життя працівника правоохоронного органу вчинено, злочинець зник з місця події, дані про нього відсутні.

Перша слідча ситуація характеризується тим, що злочинець затриманий на місці злочину безпосередньо після його вчинення. Ця слідча ситуація значно полегшує роботу членів слідчо-оперативної групи (СОГ), оскільки особа, яка підозрюється у вчиненні посягання на життя працівника правоохоронного органу, затримана. Крім цього, є вже певна доказова інформація про факт учиненого посягання.

Розслідування в цій слідчій ситуації в основному направлено на отримання інформації про мотиви скоєного злочину. Найчастіше підозрюваний заперечує, що він мав умисел на вбивство працівника правоохоронного органу. Також виявляється механізм учиненого посягання. Ці обставини важливо з'ясувати всебічно, що дозволить нейтралізувати в подальшому можливу заяву підозрюваного про виправдувальні обставини (необхідна оборона, сильне душевне хвилювання тощо).

У цьому випадку алгоритм дій слідчого здійснюється за такою схемою: огляд місця події (і трупа), допит свідків-очевидців, особистий обшук й огляд підозрюваного; допит підозрюваного, призначення криміналістичних експертиз і судово-медичних експертиз трупа (потерпілого, якщо особа залишилася живою), підозрюваного; призначення судово-медичних експертиз по слідах біологічного походження. Не рекомендується зволікати з виробництвом слідчих дій, завдяки яким може бути отримано значний обсяг інформації, наприклад, з допитом потерпілого. Крім того, цілком доцільним може виявитися обшук за місцем проживання підозрюваного, наприклад, для пошуку зброї, із застосуванням якої скоєно злочин, а також особистих речей підозрюваного з плямами крові тощо.

Друга слідча ситуація характеризується тим, що злочинець зник з місця скоєння злочину, однак є орієнтовна інформація про цю особу, що дозволяє тільки підозрювати її в скоєнні злочину. Відмінною особливістю цієї слідчої ситуації є те, що члени СОГ можуть негайно приступити до перевірки вже

наявної інформації про причетність конкретної особи до вчиненого злочину, збору доказів. Однак у цій ситуації, так само як і в першій, потрібно збирати інформацію про обставини й механізм учиненого злочину.

Залежно від характеру, обсягу інформації про подію вчиненого посягання й особи, яка вчинила злочин, дії СОГ в умовах такої ситуації спочатку повинні носити негласний характер. У цьому випадку мета проведених оперативно-розшукових заходів полягає перш за все в перевірці достовірності наявної інформації, а в разі підтвердження - у забезпеченні оперативного супроводу слідчих дій, що проводяться на заключному етапі оперативно-тактичних комбінацій, розроблених СОГ.

Третя типова слідча ситуація характеризується тим, що особа, яка вчинила злочин, зникла з місця події, при цьому будь-які дані про неї відсутні.

Характерною особливістю цієї слідчої ситуації є відсутність хоча б мінімальної інформації про злочинця. Дії слідчих і оперативних працівників у цій ситуації найчастіше складають типовий набір проведених слідчих дій та оперативно-розшукових заходів: огляд місця події та трупа, допит осіб, які виявили факт учиненого злочину, виробництво криміналістичних та судово-медичних експертиз, особистий розшук по орієнтуваннях, оперативні установки, перевірки за оперативними обліками, опитування громадян для виявлення очевидців тощо.

Так, наприклад, при перевірці версії про посягання за мотивами помсти за здійснення потерпілим функцій з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки слідчому спільно з оперативними працівниками потрібно проаналізувати чи здійснювалася раніше посадовою особою діяльність із проведення перевірок, ревізій, рейдів, а також інших заходів, щодо викриття осіб, які здійснювали протиправні діяння.

Установлюючи подію злочину, слідчий повинен проаналізувати конкретну діяльність працівника правоохоронного органу, яка передувала події й чи була вона пов'язана з виконанням обов'язків з охорони громадського порядку й забезпечення безпеки.

Також при проведенні огляду місця події повинні бути вивчені обставини, пов'язані з підготовкою й плануванням учиненого посягання (наприклад, злочин скоєно із застосуванням вогнепальної зброї в невипадково обраному місці), а також рівень професійної підготовки злочинця, що відобразився в способі вчинення протиправного діяння. Залежно від змісту способу встановлюється й доводиться причетність конкретної особи до вчиненого злочину. Зауважимо, що в умовах повної відсутності інформації про злочинця (цим і характеризується ця слідча ситуація) найбільшу складність у розслідуванні представляє визначення обставин причетності конкретної особи до вчинення посягання на життя працівника правоохоронного органу.

Зазначені проблеми можуть бути вирішені тільки завдяки тісній взаємодії СОГ і цілеспрямованим проведенням слідчих і оперативних - тактичних комбінацій, об'єднаних єдиною метою. Так, при встановленні осіб, причетних до скоєння злочину, слідчому спільно з оперативними

працівниками та іншими учасниками СОГ рекомендується ретельно відпрацювати кожен напрям розслідування. Такими напрямками будуть слідчі версії, висунуті слідчим спільно із членами СОГ.

Висновки. Так, залежно від слідчих ситуацій, що складаються на початковому етапі розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу, слідчим повинна здійснюватися найбільш раціональна й ефективна система дій, тобто ситуація не тільки повинна визначати коло первинних слідчих дій, але і їх послідовність - програму дій слідчого.

Зазначимо, що розробка проблеми слідчої ситуації має конкретну практичну мету й повинна зводитися до визначення типової ситуації, що дозволяє виробити рекомендації з методики розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу на тому чи іншому етапі.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. (із поточними змінами). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. (із поточними змінами). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: дис. ... д-ра юрид. наук / А. Н. Колесниченко. - Харьков, 1967. - 28 с.
4. Лузгин И. М. Некоторые аспекты криминалистической характеристики и место в ней данных о сокрытии преступлений / И. М. Лузгин // Криминалистическая характеристика преступлений : Сб. научных трудов. - М., 1984. - С. 25-30.
5. Колесниченко А. Н. Проблема совершенствования методики расследования преступлений / А. Н. Колесниченко // Вопросы государства и права развитого социалистического общества: тезисы республиканской науч. конференции (24-26 сентября 1975 г.). - Харьков, 1975. - С. 268-269.
6. Шиканов В. И. Разработка теории тактических операций - важнейшее условие совершенствования методики расследования преступлений / В. И. Шиканов // Методика расследования преступлений (общие положения). Материалы научно-практической конференции. - М., 1976. - С. 157.
7. Лисиченко В. К., Батюк А. В. Следственная ситуация и ее значение в криминалистике и следственной практике / В. К. Лисиченко, А. В. Батюк // Криминалистика и судебная экспертиза. - Вып. 36. - К., 1988. - С. 5.
8. Коновалова В. Е., Колесниченко А. Н. Теоретические проблемы криминалистической характеристики / В. Е. Коновалова, А. Н. Колесниченко // Криминалистическая характеристика преступлений. - М., 1984. - С. 15-19.
9. Драпкин Л. Я. Понятие и классификация следственных ситуаций / Л. Я. Драпкин // Следственные ситуации и раскрытие преступлений: Науч. тр. Сверд. юрид. ин-т. - Свердловск, 1975. - Вып. 41. - С. 29.

10. Драпкин Л. Я. Общая характеристика следственных ситуаций / Л. Я. Драпкин // Следственная ситуация. – М., 1985. – С. 10–25.
11. Герасимов И. Ф. К вопросу о следственной ситуации / И. Ф. Герасимов // Следственная ситуация. – М., 1986. – С. 6–11.
12. Герасимов И. Ф. Криминалистическая тактика и следственные ситуации / И. Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики : Межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск, 1981. – С. 13–18.
13. Бахин В. П. Понятие и виды следственной ситуации / В. П. Бахин // Методика расследования отдельных видов преступлений. – К., – 1988. – С. 118–123.
14. Белкин Р. С. Курс криминалистики / Р. С. Белкин. – 3-е изд. – М., 2011. – 394 с.
15. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы: От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М., Юрид. лит., 1988. – 173 с.
16. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов / М. В. Салтевский. – Х. : ИМП «Рубикон», 1996. – 432 с.
17. Салтевский М. В. Криминалистическая характеристика: структура, элементы / М. В. Салтевский // Специализированный курс криминалистики. – К. : КВШ МВД, 1987. – 384 с.
18. Селиванов Н. А. Криминалистическая характеристика преступлений и следственные ситуации в методике расследования / Н. А. Селиванов // Социалистическая законность. – 1977. – № 2 – С. 54–56.
19. Филиппов А. Г. О понятии и содержании криминалистической характеристики преступлений / А. Г. Филиппов // Вопросы совершенствования методики расследования преступлений. – Ташкент, 1984. – С. 67–72.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2017

Гусева В. А. Следственные ситуации первоначального этапа расследования посягательств на жизнь сотрудника правоохранительного органа

На основании анализа научной литературы и практики органов досудебного следствия предложено следственные ситуации первоначального этапа расследования посягательств на жизнь сотрудника правоохранительного органа и определена последовательность соответствующих следственных действий.

Ключевые слова: типичные следственные ситуации, начальный этап расследования, посягательство на жизнь сотрудника правоохранительного органа, следственные действия, криминалистические рекомендации.

Huseva V. Investigating Situations of the Initial Stage of the Investigation of Encroachments on the Law Enforcement Body Officer's Life

Based on the analysis of scientific literature and practice of pre-trial investigation bodies, investigative situations of the initial stage of the investigation of encroachments on the life of the law enforcement officer were proposed and a sequence of relevant investigative actions was determined.

The purpose of investigating any crime is to establish the truth in a criminal proceeding. The achievement of this goal is only possible if the investigator timely chooses the best way of knowing the crime on the basis of the information that he will have at the initial stage of the investigation. In this regard, in practice, investigators are often

confronted with difficulties, this is due to the lack of relevant experience in many employees of the pre-trial investigation bodies, and with the imperfection of existing scientific-practical forensic recommendations. Therefore, successful disclosure and investigation of crimes, including encroachments on the life of a law enforcement officer (Article 348 of the Criminal Code of Ukraine), which are categorized as serious crimes, to a large extent depends on the ability of the person conducting the investigation to properly evaluate and solve investigating situation, based on information available to her.

Thus, for the initial stage of the investigation of encroachments on the life of a law enforcement officer, typical follow-up situations are typical:

1) the assault on the life of the law enforcement officer is committed, the offender is detained at the crime scene, or immediately after his commission;

2) the assault on the life of the law enforcement officer committed, the offender disappeared from the scene, but there is indicative information about the person who committed the crime, which allows only to suspect a person in the commission of the offense;

3) an attack on the life of the law enforcement officer committed, the offender disappeared from the scene, the data on him missing.

So, depending on the investigative situations that occur at the initial stage of the investigation of the encroachments on the life of the law enforcement officer, the investigator must be the most rational and effective system of actions, that is, the situation not only should determine the range of primary investigative actions, but their sequence - the program of actions of the investigator.

It should be noted that the development of the problem of the investigative situation has a specific practical purpose and should be reduced to determining the typical situation, which allows to develop recommendations on the methodology for investigating encroachments on the life of the law enforcement officer at one or another stage.

Key words: *typical investigative situations, initial stage of investigation, encroachment on the life of a law enforcement officer, investigative actions, forensic recommendations.*